

OBSAH

Základní pojmy a definice oboru (V. Bencko)	9

HYGIENA

1. Člověk a prostředí (V. Bencko)	13
2. Biologické metody monitorování znečištění prostředí a expozice člověka, bioindikátory a biomarkery (V. Bencko)	15
3. Pozdní účinky xenobiotik (V. Bencko)	18
3.1 Mutagenní účinky	18
3.2 Karcinogenní účinky	20
3.3 Teratogenní účinky	21
3.4 Alergenní účinky	23
3.5 Výskyt látek s pozdními účinky v prostředí	23
3.6 Výskyt látek s pozdními účinky v pracovním prostředí	24
3.7 Primární a sekundární prevence pozdních účinků chemických látek	25
3.8 Testování mutagenity xenobiotik	26
3.8.1 Monitorování prostředí	26
3.8.2 Monitorování expozice genotoxickým látkám	26
3.8.3 Monitorování biologického efektu expozice genotoxickým látkám	27
3.9 Monitorování genetické	27
3.9.1 Chemoprevence látek s genotoxickým účinkem	28
3.9.2 Biomonitoring profesionální expozice genotoxickým látkám	28
3.9.3 Biomonitoring neprofesionální expozice genotoxinům	29
4. Znečištění ovzduší a zdraví člověka (V. Bencko)	31
4.1. Význam přirozených složek a vlastností ovzduší	31
4.2. Plyné složky ovzduší	31
4.3. Fyzikální vlastnosti	32
4.3.1 Tlak vzduchu	32
4.3.2 Ionizace ovzduší	33
4.4. Zdravotní význam základních složek znečištění ovzduší	34
4.4.1 Tuhé imise, prach a aerosoly	34
4.4.2 Plyné imise	35
4.4.3 Radioaktivní imise	36
4.4.4 Sekundární imise, smog	36
5. Pitná voda (A. Slámová)	38
5.1. Voda	38
5.2. Voda v organismu	38
5.3. Pitná voda	38
5.3.1 Požadavky na kvalitu pitné vody	39
5.3.2 Optimální množství některých hlavních minerálů v kvalitní vodě při dlouhodobé konzumaci	39
5.3.3 Individuální zdroj vody	40
5.3.4 Hromadné zásobování pitnou vodou	40
5.4. Vliv pitné vody na zdraví člověka	41
5.4.1 Chemické kontaminanty	41

5.4.2	Mikrobiální kontaminace	41
5.5	Balené vody	42
5.5.1	Kojenecká voda	42
5.5.2	Přírodní pramenitá voda	42
5.5.3	Balená pitná voda	42
5.5.4	Přírodní léčivá voda	42
5.6	Fluoridy ve vodě, fluoridace vody	43
5.6.1	Fluor v balených vodách	43
5.6.2	Možnosti, jak nahradit fluoridaci pitné vody	43
6.	Zdravotní rizika z odpadní vody a odpadů (V. Bencko)	45
6.1	Odpadní vody splaškové	45
6.2	Odpadní vody průmyslové	47
6.3	Pevné odpady ze sídlišť	48
6.4	Pevné odpady z průmyslu a zemědělství	48
7.	Zdroje a cesty znečištění prostředí a expozice člověka toxickým kovům (V. Bencko)	50
8.	Psychosociální faktory a hodnocení zdravotních rizik prostředí (V. Bencko)	53
9.	Stomatologické pracoviště a rizika práce ve stomatologii (A. Slámová)	56
9.1	Stomatologická ordinace	56
9.2	Biologické faktory ve stomatologické praxi	56
9.2.1	Obecné zásady práce při ošetřování pacientů s infekčními chorobami	57
9.2.2	Ošetření pacientů HIV pozitivních	57
9.2.3	Ošetření pacientů s hepatitidou B a C	57
9.2.4	Ošetření pacientů s pohlavními chorobami	58
9.2.5	Ošetření pacientů s TBC	58
9.3	Fyzikální faktory pracovního prostředí ve stomatologické praxi	58
9.3.1	Hluk	58
9.3.2	Ultrazvuk	58
9.3.3	Vibrace	58
9.3.4	Ionizující záření	58
9.4	Chemické faktory pracovního prostředí ve stomatologické praxi	59
9.4.1	Rtuť	59
9.4.2	Metylmetakrylát	59
9.4.3	Chromkobalt a chromnikl	59
9.5	Neuropsychická zátěž	59
9.5.1	Zátěž pohybového aparátu a důsledky práce ve vynucené poloze	59
10.	Fyzikální faktory (J. Rameš, V. Bencko)	61
10.1	Ionizující záření (J. Rameš, V. Bencko)	61
10.2	Nízkofrekvenční elektromagnetická pole (J. Rameš)	68
10.3	UV záření (J. Rameš, V. Bencko)	69
10.4	Osvětlení (J. Rameš)	70
10.5	Hluk (J. Rameš)	74
10.6	Vibrace (J. Rameš, A. Slámová)	77
11.	Základní poznatky o výživě (E. Kudlová)	80
11.1	Živiny	80
11.1.1	Energetická stránka výživy	81
11.1.2	Proteiny	81
11.1.3	Lipidy	82
11.1.4	Sacharidy	83
11.1.5	Minerály a stopové prvky	84
11.1.6	Vitamíny	88
11.2	Význam jednotlivých druhů potravin	89
11.2.1	Maso, ryby a vejce	89
11.2.2	Mléko a mléčné výrobky	90
11.2.3	Obiloviny	91
11.2.4	Luštěniny	92

11.2.5 Zelenina a ovoce	92
11.2.6 Tekutiny	92
11.2.7 Aditivní látky	93
11.3 Poruchy zdravotního stavu se vztahem k výživě	93
11.3.1 Obezita	94
11.3.2 Význam výživy u onemocnění dutiny ústní	95
11.3.3 Zdravotní stav české populace	96
11.4 Mikrobiologie ve výživě	96
11.5 Toxikologie ve výživě	96
11.5.1 Anorganické kontaminanty	97
11.5.2 Organické kontaminanty	98
11.5.3 Přírodní toxické látky ve stravě	99
11.6 Hygiena požívatin	99
11.7 Výživová doporučení pro zlepšení zdraví populace	100
11.7.1 Výživa malých dětí	100
11.7.2 Výživová doporučení pro větší děti a dospělé	101
11.7.3 Výživová doporučení pro dentální zdraví	102
12. Děti a dorost (A. Slámová, E. Kudlová)	103
12.1 Charakteristika v jednotlivých obdobích	103
12.1.1 Novorozenecké období	103
12.1.2 Kojenecké období	103
12.1.3 Batole	103
12.1.4 Předškolní věk	104
12.1.5 Mladší školní věk	104
12.1.6 Puberta (starší školní věk)	104
12.1.7 Adolescence	104
12.2 Kalendářní a biologický věk	105
12.2.1 Kostní věk	105
12.2.2 Zubní věk	105
12.3 Růst dítěte a jeho hodnocení	106
12.3.1 Vážení	106
12.3.2 Měření délky	106
12.3.3 Měření výšky	106
12.3.4 Růstové (percentilové) grafy	106
12.3.5 Výška vzhledem k věku	107
12.3.6 Hmotnost vzhledem k věku	108
12.3.7 Hmotnost vzhledem k výšce	108
12.3.8 Body mass index (BMI)	108
13. Kouření – Epidemiologie, prevence a léčba (E. Králíková)	109
13.1 Úvod	109
13.2 Vliv na zdraví	109
13.3 Pasivní kouření	109
13.4 Složení tabákového kouře	110
13.5 Definice kuřáctví	110
13.6 Prevalence kuřáctví u nás a ve světě	110
13.7 Prevence	110
13.8 Léčba závislosti na tabáku	111
13.8.1 Princip kuřáctví	111
13.8.2 Sociální a psychická závislost	111
13.8.3 Fyzická (drogová) závislost	111
13.8.4 Změna životního stylu	112
13.8.5 Farmakoterapie	112
13.9 Objektivizace expozice tabákovému kouři	113
13.10 Lékař a kouření	113
14. Ústní hygiena v prevenci zubního kazu paradontu (M. Nedvědová)	115

EPIDEMIOLOGIE

1. Obor epidemiologie (<i>M. Schejbalová</i>)	125
1.1 Epidemiologická metoda práce	125
1.1.1 Deskriptivní studie	127
1.1.2 Analytická studie	128
1.1.3 Experimentální studie	129
2. Epidemiologická metoda práce ve stomatologii (<i>J. Kouřilová</i>)	131
2.1 Epidemiologie zubního kazu	134
2.1.1 Základní ukazatelé rozšíření a četnosti zubního kazu	134
2.1.2 Indexy	135
2.2 Onemocnění paradontu	136
2.2.1 Epidemiologie paradontopatií	136
2.2.2 Indexy	137
2.2.2.1 Indexy zubního plaku	137
2.2.2.2 Indexy ústní hygieny	138
2.2.2.3 Gingivální indexy	139
2.2.2.4 Indexy gingiválního krvácení	140
2.2.2.5 Paradontální indexy	140
2.3 Epidemiologie v ortodontii	141
2.3.1 Ortodontické indexy	142
2.3.2 Indexy vyjadřující potřebu léčby	143
2.3.3 Indexy vyjadřující výsledek léčby	143
3. Epidemiologie kardiovaskulárních onemocnění, diabetu a metabolického syndromu (<i>L. Novotný</i>)	144
4. Epidemiologie nádorových onemocnění (<i>I. Holcátová</i>)	151
4.1 Epidemiologie	151
4.2 Skríníng	154
4.3 Nádorový registr	155
4.4 Epidemiologické studie	156
5. Epidemiologie infekčních nemocí (<i>M. Schejbalová</i>)	157
5.1 Proces šíření nákazy	157
5.1.1 Zdroj nákazy	157
5.1.2 Cesta přenosu původce nákazy	158
5.1.3 Vnímavý jedinec	160
5.2 Metody boje s nákazami	161
5.3 Dekontaminace	162
5.3.1 Dezinfekce	163
5.3.2 Vyšší stupeň dezinfekce	164
5.3.3 Sterilizace	165
5.4 Nozokomiální (nemocniční) nákazy (NN)	166
5.4.1 Proces šíření NN	167
5.4.2 Prevence vzniku NN	168
5.4.3 Proces šíření nákazy na stomatologickém pracovišti	168
6. Imunizace (<i>J. Wallenfels</i>)	169
6.1 Aktivní imunizace	169
6.1.1 Typy očkovacích látek	169
6.1.2 Reakce na očkování	169
6.1.3 Kontraindikace očkování	170
6.1.4 Organizace očkování	170
6.1.4.1 Očkování pravidelné	171
6.1.5 Sledování proočkovanosti a imunity po očkování	171
6.2 Pasivní imunizace	172
Literatura	173
Výběr nejvýznamnějších prováděcích předpisů a vyhlášek	176